

ART AND CHALLENGES OF CULTURE GLOBALIZATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-341-5-14>

HORIZONS OF THE POSTMODERN PARADIGM IN MODERN UKRAINIAN COMPOSER CREATIVITY

ОБРІЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПАРАДИГМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КОМПОЗИТОРСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ

Hribinienko Yu. O. **Грібіненко Ю. О.**

*Ph.D. in History of Arts, Associate
Professor,
Associate Professor at the Department of
History of Music and Musical Ethnography,
Odessa National A.V. Nezhdanova Music
Academy
Odesa, Ukraine*

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри історії музики та
музичної етнології
Одеська національна музична академія
імені А.В. Нежданової
м. Одеса, Україна*

XX століття ознаменувалося формуванням нової художньої парадигми, характерними ознаками якої стають рефлексія небувалої кількості інформації, усвідомлення неможливості виробництва нового тексту, радикальний плюралізм та релятивізм, деканонізація, фрагментарність та принцип монтажу, Гра зі стилями та смислами попередніх епох, прагнення до поєднання, іронічність та пародійність, тотальне цитування, стирання будь-яких меж, критика метанаративів, децентралізованість, відмова від найвищих ідеалів, «нонселекція», «відсутність ієрархії» тощо. Надані позиції висуваються постмодернізмом як принципіві для нього.

Дослідники феномену постмодернізму дають йому цілком протилежні тлумачення, що свідчить про неоднозначність та багатогранність розуміння цього явища. Крім того, певні складнощі інтерпретації створюють зв'язок постмодернізму з широким колом явищ в різних галузях життя, культури, мистецтва та ін.. Результатом цього стають підходи до нього і як до сучасного світовідчуття, і до своєрідного культурного або світоглядно-мистецького напрямку, і до певного умонастрою періоду кризи, і до ситуації в культурній самосвідомості, і до тенденції в культурі останніх десятиріч, і до стану цивілізації.

Естетика постмодернізму набуває особливого значення для музичної культури другої половини XX століття. Її принципи обумовлені творчою

орієнтацією на відмову від принципового авторства, переосмисленням історичного минулого, плюралістичністю, інтелектуальною грою. На думку Б. Сюти, новий ракурс мистецької реальності у музиці пов'язаний з експлікацією думки до дискретності, іронією та гротеском, жанрово-стильовим плюралізмом, появою статично-медитативних та стохастичних концепцій, посиленням ролі ігрового чинника [5, с. 166]. О. Берегова вважає, що постмодернізм, як нова система цінностей, в музичному мистецтві проявляє себе «як культурний плюралізм, діалог та полілог стилів, епох, художніх і національних світів», а також як «поглиблення і розвиток ідей, композиційних технік і стильових систем, вироблених новаторами попередніх десятиріч» [1, с. 8]. Це, на думку дослідниці, супроводжується типовими для постмодернізму деканонізацією модерністських цінностей, переосмисленням та запозиченням форм класичної культури.

В інших дослідницьких роботах (працях П. Булеза, О. Козаренка, О. Зінкевич, Т. Гуменюк та ін.) як прикмети музичного постмодернізму називають також схрещування традиційних жанрів та стилів, контекстуалізм, еkleктизм, спрямованість на процес творення художнього опусу, змішування високого і низького, академічного та масового, прагнення до театралізації, домінуючу роль стильових новацій, асоціативності, метафоричності, неостилістики, руйнування жанрових меж та переплетення жанрових ознак. Значущість набувають й більш конкретні спостереження над рисами нової стилістики, завдяки яким виокремлюються тяжіння до стилізацій, цитування, аллюзійності, деконструкції, фрагментаризму, переінакшення та ін. Тобто сутність музичного постмодернізму обумовлюється широкою взаємодією сучасного композиторського мислення з накопиченим досвідом «музичного минулого», інтеграцією попереднього історичного жанрово-стильового досвіду в музиці та пошуком його нового ціннісно-смыслового контексту.

О. Зінкевич зауважує, що у межах вітчизняного мистецтва постмодернізм з появою затримався. За її виразом українську музику він «наздогнав» [3], ставши одним з широко вживаних понять. Постмодернізм в українській симфонічній та камерно-інструментальній музиці, згідно її міркуванням, розпочався ближче до останніх десятиліть ХХ століття та був пов'язаний з появою жанру музичного перформансу, з активним залучанням композиторами полістилістичного методу, створенням мінімалістичних опусів.

Композитори, спираючись на досягнення як західної, так і української музичної школи, намагалися створити нове у висвітленні реалій сучасного світу. Їх творчість «яскраво демонструє зміну „генетичної формули” сучасної композиторської школи за рахунок

збагачення та збільшення досвіду європейської та інших національних культур» [4, с. 31]. При цьому дуже показовим для українського постмодернізму є те, що переважна кількість композиторів, які звернулися до неоромантизму та неофольклоризму, в свій час віддали належне авангардним експериментам. Так в творчості В. Сильвестрова, В. Годзяцького, В. Загорцева з часом поступово посилюються неоромантичні тенденції, бачиться тяжіння до більш простих формотворчих структур, запроваджується медитативно-ліричний аспект.

Часто задіяваним в українському музичному постмодернізмі стає фольклор, що не належить до універсальних постмодерністських чинників, але виявився показовим у межах вітчизняної традиції. Б. Сютя зауважує, що фольклор виступає активним учасником культурного полілогу: «прикметною особливістю композицій постмодерністського фольклорного напрямку – це прагнення втілювати особливості народно-поетичного мислення дуже опосередковано, ... „квінтесенційно”» [5, с. 185]. В творах В. Бібіка, О. Костіна, В. Камінського, І. Кириліної, О. Яковчука та ін. спостерігається звернення до народних текстів, як образно-сюжетної основи твору.

Декорування тексту народно-поетичною образністю, свідоме переінтонування фольклорних зразків, стилістики, символики; оригінальне творче авторське переплавлення та наповнення тексту фольклорними елементами з метою художньої реалізації ідей своєї доби, виступає новітньою інтерпретацією фольклорних витоків, осмислюється митцями на різних рівнях та різними засобами. Неофольклоризм останньої третини ХХ століття набуває «особистісного, персоніфікованого характеру» (за О. Дерев'янченко), в якому діалог між фольклорними елементами та індивідуально-авторською стильовою системою подається як живе явище, взаємодія рівноправних систем [2].

Перелічене знаходить свою реалізацію в цілій низці українських кантатних та камерно-вокальних творів. В них майстерно переплітаються національні традиції з новаторськими пошуками, експериментами та нерідко з бажанням дивувати слухачів оригінальними композиторськими рішеннями; мистецькі шукання українських композиторів в означених жанрах цілком віддзеркалюють постмодерністські художні концепції. В кантатній та камерно-вокальній творчості сучасних авторів, музичне втілення поетичного тексту виступає у ролі його нового смислового варіанту, який втілює актуальну для композитора смислову спрямованість першоджерела. Даний напрямок зацікавлює, адже це яскравий приклад композиційно-драматургічної єдності твору.

Композитори більш молодшого покоління, нова генерація авторів, чий творчі уподобання відображають постмодерністську естетику,

урізноманітнюють її та шукають власні індивідуально-авторські шляхи. Серед них можемо назвати композиторів, які створюють мінімалістичні опуси (це представники харківської школи О. Гугель, О. Грінберг) та які розвивають неоромантичні тенденції водночас тяжіючи до «духовної» тематики (І. Щербаков, Г. Гаврилець), а також згадати композиторів, творчість яких обумовлюється схильністю до перформансу та хепенінгу (С. Зажитько, В. Рунчак, К. Цепколенко), митців, що тяжіють до «постеріального» структуралізму (О. Щетинський, С. Пілютіков) [1].

Дослідники підкреслюють, що кінець ХХ століття в українській музиці пов'язаний з узагальнюючими, підсумовуючими та водночас переосмислюючими процесами. Постмодернізм в цьому контексті сприяв утворенню сучасного підходу, цілісного, обумовленого розв'язанням проблем самоідентифікації, самоствердження [1], здатного до поєднання широкого кола явищ, іноді діаметрально протилежних.

Література:

1. Берегова О. Постмодернізм в українській камерній музиці 80–90-х років ХХ сторіччя: автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 / НМАУ імені П.І. Чайковського. Київ, 2000. 22 с.
2. Деревянченко О. Неофольклоризм як фактор оновлення музичного стилю в музиці ХХ ст. *Стиль музичної творчості: естетика, теорія, виконавство*. Київ, 2004. Вип. 37. С. 84–90.
3. Зінкевич О. Українська симфонія 1970–80-х років: генетико-типологічний аспект. Київ: НМАУ ім. П.І. Чайковського; Ніжин: Видавництво Лисенко М., 2023. 224 с.
4. Коханик І. Динаміка смислоутворення в музичному стилі. *Науковий вісник НМАУ імені П.І. Чайковського*. Київ, 2006. С. 25–32.
5. Сюта Б. Принципи організації художньої цілісності у творчості українських і польських композиторів 1970-х–1990-х років: дис. ... докт. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського. Київ, 2006. 419 с.